

ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОГО КУРИКУЛУМУ: СТРАТЕГІЇ ПОШУКІВ ВТРАЧЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Триняк М. В., професор, доктор філософських наук

У статті розглядаються особливості нової педагогічної реальності, яка, в свою чергу, зумовлена новими параметрами освіти й виховання. Доводиться, що розуміння філософії сучасного курикулуму є необхідною умовою ефективності організації навчально-виховного процесу. З'ясовується доцільність посилення інтеркультурної спрямованості в освіті.

Ключові слова: нова педагогічна реальність, сучасний курикулум, інтеркультурна спрямованість, інтеркультурні компетентності.

Виклики, адресовані педагогіці у добу радикальних змін у культурі, які були описані вище, торкаються також і змісту освіти, який креативно адаптується до сучасних соціокультурних контекстів. Адже якісно новий етап розвитку людства характеризується дією глобальних тенденцій, широким застосуванням інформаційних технологій, прискоренням комунікативних процесів та міграційних потоків, конституюванням мультикультурних спільнот та зростанням міжетнічної напруги. Згадані процеси задають нові параметри освіти й вихованню, по-новому структурують педагогічну реальність, висувають нові вимоги у напрямку посилення інтеркультурної спрямованості освіти.

Багато вітчизняних авторів поділяють цю думку, закликаючи повною мірою застосувати „потенціал діалогу культур, логік, систем” [1, с. 25]. Але пошуки можливостей узгодження змісту освіти із запитамі часу не можна зводити тільки до гасел. Створення нової філософії курикулуму, яка була б теорією розробки навчальних планів і програм сучасної освіти, потребує мозкової атаки і різних організаційних форм інтеркультурної та транскультурної комунікації. Щоб не розгубитися у морі пропозицій щодо приведення курикулуму у відповідність до реалій постіндустріального суспільства, необхідно, як зазначає С. Клепко, встановити „умови і обмеження практичного визначення освітніх цілей, які ми називаємо

константами курикулуму, тобто тими параметрами освітнього процесу, які укладачі будь-якого курикулуму не можуть порушувати. Порушення цих констант, на наш погляд, і призводить до незадовільних програм і підручників” [2, с. 204]. Під такими константами тут автор розуміє певний структурно-логічний каркас і дискурсивно визнані принципи і методи, яких треба дотримуватись при розробці навчальних планів і програм. Треба зазначити, що С.Клепко висуває переконливо аргументовану пропозицію щодо розробки дослідницьких програми „Curriculum”. Центральна ідея цієї програми у його визначенні „пов’язана з уявленням про концепти як мультимодальні і смислові одиниці інформації для опису змісту освіти, одиниць, які у феноменологічній площині існують у редукованих формах („поняття”, „образ”, „дія” тощо), у тому числі у формі різних мовних і текстових структур, доступних спостереженню та інформаційній обробці” [2, с. 207].

Але у цьому дослідженні йдеться не тільки і не стільки про теорію курикулуму, скільки про його філософію, а це знову так висуває на передній план проблему обґрунтування його передумов, можливостей співіснування офіційного і прихованого навчальних планів та легітимацію останнього. Оскільки у площині курикулуму перехрещуються соціально-економічні інтереси суспільства та культурно-антропологічні й екзистенціальні прагнення особистості його треба розглядати у різних аспектах, але завжди ураховуючи витрати на його здійснення, у тому числі і такий параметр, як час. Відрив курикулуму від можливостей його об’єктивного і суб’єктивного забезпечення робить його з інструменту забезпечення якості і дотримання стандартів освіти в чинник освітньої і суспільної дезорієнтації. Означені дефіцити не здані компенсувати жодний навчальний план.

Передусім, на думку А.Тремля, сучасний курикулум повинен бути педагогічною підготовкою” до необхідності рахуватися з існуванням симулякрів, що вимагає вміння рухатись у таких симульованих реальностях. „Це вимагає формування комп’ютерної грамотності, розбудові

компетентностей у предметній площині симуляцій, технічних та формальних мов, щоб бути здатним підключатися до симульованого, постійно змінюваного довкілля. Спочатку йдеться про технічне Know-how, яке може засвоюватись на заняттях із заощадженням часу. Зрештою технічний симулякр побудований алгоритмічно і через це дозволяє здійснювати дедуктивне навчання” [3, с. 270]. Усякий життєздатний курикулум містить не тільки нове (знання, методи, організаційні принципи тощо, а й старе, причому не тільки на його формально-структурному, а й на змістовному рівні. Часто оце старе, випробуване досвідом і спростоване духом часу, утворює зміст прихованих навчальних планів і програм, яким переважують учнів у сучасних школах. Тремль вказує на необхідність обережного ставлення до наївних реліків та до формування компетентностей, які є необхідними для конструювання нових реальностей і здійснення руху між ними. Адже недостатньо обмежитися суто компенсаторською відповіддю на виклики суспільного розвитку, а ще гірше – робити це навздогін. Мабуть, треба вчитись і навчати спостерігати нову трансформацію нашого модерного досвіду модальності ззовні і тим самим зайняти таку позицію, яка б дозволяла селективно застосовувати цей досвід, а не бути самому використаним ним” [3, с. 270].

У зв'язку з цим особливого значення для освітян набуває проблема узгодження навчальних програм та змісту викладання з вимогами сучасного світу. Отже, філософія сучасного курикулуму повинна скласти суть системи освіти, визначити баланс між тим, що вони викладають і чого навчаються. Саме цим пояснюється те, що філософія курикулуму (philosophy of curriculum) займає центральне місце у англо-американській філософії освіти та виховання [див. 4]. Реформування змісту навчальних планів відповідно до запитів мультикультурного суспільства є пріоритетним для американських науковців та освітян (А.Бенкс, Г.Гай).

Американська філософсько-педагогічна думка концентрує свої зусилля на мультикультурному вихованні та освіті (multicultural education), як на

новій освітньо-політичній стратегії, яка сприятиме розв'язанню проблем дискримінації за будь-якими ознаками.

Інтеркультурне навчання, як вже зазначалось вище, торкається, насамперед, проблеми відносин між Своїм і Чужим, передбачає глибокі знання про інші культури не тільки на теоретичному, а й на практичному рівні. Першочергове значення тут має підвищення рівня світоглядної культури особистості, навчання людей умінню „жити разом”, формування у підростаючого покоління мультикультурної та інтеркультурної компетентності. Варто нагадати, що рівень полікультурної компетентності визначається культурним кругозором особистості, який включає в себе знання з літератури, мистецтва, звичаїв та традицій, способу буття інших етносів та культур. Інтеркультурна компетентність включає в себе відповідну систему знань, навичок та вмінь засвоєння та інтерпретації досвіду Чужого, а також досвід ведення інтеркультурного діалогу. Інтеркультурні та полікультурні компетентності в свою чергу є фундаментом для набуття ксенологічної компетентності особистістю. Значну роль у набутті цієї компетентності відіграє екстенціональне виховання. Під екстенціональним вихованням у сучасній філософії освіти називають „такі процеси виховання, які відбуваються функціонально, хоча первісно були задумані як інтенціональні...” [3, с. 75]. Припускання можливості екстенціонального виховання і навчання вимагає гнучких навчальних планів і програм, які, зберігаючи свої структурно-організаційні константи, давали б вчителю свободу для творчості і водночас встановлювали межі її застосування.

Важливою складовою навчального плану є формування змістовних і формальних інтеркультурних компетентностей, що дозволить на практиці зменшити ризики від зустрічі з Чужим, показати переваги і збитки, що неминуче виникають від такої зустрічі.

Однак у вітчизняній традиції рідко зустрічаються дослідження, присвячені аналізу саме філософських навчальних планів та програм (серед праць вітчизняних науковців, що торкаються філософського обґрунтування

навчальних планів Києво-Могилянської академії та Університету св. Володимира слід назвати дослідження М. Л. Ткачук [5], З.І. Хижняк [6] та ін. Цікаві розвідки щодо філософії навчального плану зроблені Н. Радіоною [7, 98 – 116], яка акцентує увагу на тому, що філософія навчального плану є однією із визначальних характеристик Харківського університету ХІХ століття. Вона пише: „У загальному вигляді навчальний план Харківського університету передбачав поетапну підготовку майбутніх фахівців. Так, на перших курсах, вони мали засвоїти універсальні знання, потрібні кожному освіченому громадянину, і лише потім переходити до опанування спеціальними, фаховими знаннями і вміннями. Навчальні плани та програми Харківського університету ХІХ ст. обумовлюються загальнокультурними, політичними та соціально-економічними чинниками та підпорядковувалися спеціальним законодавчим актам про базові основи системи освіти в Російській імперії. До таких офіційних документів, які визначали логіку навчально-наукового процесу належали – „Попередні правила народної освіти” (24 січні 1803 р.), Статути відповідно 1804, 1835, 1863 та 1884 років, які були загальними для всіх університетів Російської імперії, на основі яких кожен університет розробляв власні рекомендації щодо складових частин навчального плану. Трансформаційні процеси навчального плану у Харківському університеті дозволяють простежити щорічні „Огляди публічного викладання наук у Імператорському харківському університеті” [7, с. 98 - 99]. Аналізуючи щорічні „Огляди...”, Н. Радіонова визначає декілька різновидів організації навчального плану, а саме: залежність навчального плану від домінуючих дисциплін, соціально-політичного ладу, соціокультурної та світоглядної ситуації тощо [див. 7, с. 99 - 100]. Отже, роблячи акцент лише на формальних чинниках організації навчального плану, неформальні та латентні залишаються поза увагою дослідниці, хоча вона й багато приділяє уваги дослідженню слобожанського мультикультуралізму. Втім, хочу звернути увагу на той факт, що інтеркультурна комунікація цементує мультикультурне суспільство, надаючи

йому цілісності у культурному розмаїтті. Зауважу, що це є гаслом Європейської унії, яке стало фактом політичної реальності тільки у ХХІ столітті. Безперечно, такий досвід інтеркультурної комунікації на Слобожанщині мав свою текстуальну закріпленість. Адже, „у розумінні професорів, що отримали освіту у кращих європейських університетах розробка навчальної програми вимагала й написання посібника, по якому викладалася та чи інша дисципліна. Наявність підручників вимагає від викладача та слухачів дотримуватися певних стандартів у навчальному процесі, що є його необхідною умовою, сприяє розповсюдженню знання серед широких верств населення” [7, с. 102].

Отже, інтеркультурний освітній діалог сприяє формуванню полікультурної та інтеркультурної компетентності особистості, що має велике значення для практичного здійснення ксенологічно орієнтованих стратегій виховання в мультикультурних реаліях українського соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О. Я. Ціннісні орієнтації шкільної освіти/ О. Я. Савченко// Філософія освіти ХХІ століття: проблеми і перспективи: методолог. семінар, 22 листопада 2000 р.: зб. наук. праць; вип. 3/ [за заг. ред. В. Андрущенка]. – К.: Знання, 2000. – С. 23-28
2. Клепко С. Ф. Філософія освіти у європейському контексті/ С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОППО, 2006. – 328 с.
3. Treml Alfred K. Allgemeine Padagogik. Grundlagen, Handlungsfelder und Perspektiven der Erziehung \ Treml Alfred K. – Stuttgart: Kohlhammer. 2000. – 310 S.
4. Радіонова І. О. Сучасна американська філософія освіти та виховання: тематичні поля та парадигмально - концептуальні побудови/ І. О. Радіонова. – Харків: ХДПУ, 2000. – 208 с.
5. Ткачук М. Л. Філософія в університеті Святого Володимира/ Марина Ткачук // Київ в історії філософії України. – К., 2000. – С. 184-260

6. Хижняк З. І. Історія Києво-Могилянської академії/ З.І. Хижняк, В. К. Маньківський . – К. : КМ Академія, 2003. – 184 с.

7. Радіонова Н. В. Репрезентації філософії в освітньому просторі Слобожанщини у ХІХ столітті:[монографія] / Н. В. Радіонова . - Суми ВАТ «СОД», вид – во «Козацький вал», 2008. – 320 с.

Философия современного курикулума: стратегия поисков утраченной реальности.

Триняк М. В.

В статье рассматриваются особенности новой педагогической реальности, которая, в свою очередь, обусловлена новыми параметрами образования и воспитания. Доказывается, что понимание философии современного курикулума есть необходимым условием эффективности организации учебно-воспитательного процесса. Поясняется целесообразность усиления интеркультурной направленности в образовании.

Ключевые слова: новая педагогическая реальность, современный курикулум, интеркультурная направленность, интеркультурные компетентности.

The modern curriculum philosophy: the strategy of lost reality search.

Trynyak M. V.

New pedagogical reality peculiarities, which, in it's turn, is explained by new education parameters, are researched in the article. It's proved that modern curriculum philosophy understanding is a necessary condition of studying process organization effectiveness. The expedient of intercultural direction in education is explained.

Key words: new pedagogical reality, modern curriculum, intercultural direction, intercultural competent.